

NACRX0069SL1

Dne: 23.10.2025 | Č.j.: NA- 4783-3/03-2025
Vaše č. j.:

| Vyřizuje/tel.: Václavíková / 974 847 283

ZPRÁVA ZE ZAHRANIČNÍ PRACOVNÍ CESTY

MÍSTO:	Berlín, Německo
ÚČEL CESTY:	Studijní pobyt v rámci projektu Lindat-Clariah.cz (EHRI) – Album přeživších z Prahy (okrajově výzkum k projektu podporovanému z IP NA: Nacistická okupační správa v PČM a její představitelé)
ÚČASTNÍCI CESTY:	PhDr. Zdeňka Kokošková, vedoucí 3. oddělení Národního archivu Mgr. Monika Václavíková, pracovnice 3. oddělení Národního archivu
ZPRÁVU PODÁVÁ:	PhDr. Zdeňka Kokošková a Mgr. Monika Václavíková
NAVŠTÍVENÉ INSTITUCE:	Bundesarchiv, Finckelsteinallee 63, 12205 Berlin (Lichterfelde) Bundesarchiv, Abt. DR (dříve PA), Am Borsigturm 130, 13507 Berlin (Tegel) Landesarchiv Berlin, Eichborndamm 115-121, 13403 Berlin
TRVÁNÍ CESTY:	5. – 10. 10. 2025
DATUM VYHOTOVENÍ:	23. 10. 2025

SCHVALUJE: **PhDr. Ing. Milan Vojáček, Ph.D.**, ředitel Národního archivu
podepsáno elektronicky

TEXT ZPRÁVY ZE ZAHRANIČNÍ PRACOVNÍ CESTY

ČÁST VŠEOBECNÁ:

Na služební cestu jsme vyjeli v neděli 5. října 2025 v 8.28 hod. z Prahy hlavního nádraží vlakem EC 176 Berliner. Hranice jsme překročili okolo 10.15 hod. Do Berlína na hlavní nádraží náš vlak dojel ve 13.24 hodin; cesta proběhla bez problémů.

Celý týden jsme strávili v obou studovnách Bundesarchivu a také ve studovně Landesarchivu. V pátek jsme navštívili výstavu „Gewalt austellen: Erste Ausstellungen zur NS-Besatzung in Europa, 1945-1948“ v Německém historickém muzeu. Bydleli jsme v apartmánu v Berlíně-Charlottenburgu.

Zpět do České republiky jsme se vraceli v pátek 10. října 2025. Z berlínského nádraží jsme vyjeli v 12.56 hod. vlakem EC 175 Berliner. Do Prahy na hl. nádraží vlak dorazil bez problémů v 17.23 hod. K překročení hranic došlo krátce před 15.45 hod.

ČÁST ODBORNÁ:

Hlavním účelem letošní studijní cesty do Berlína bylo zmapování pramenů k projektu EHRI, v rámci něhož zpracováváme databázi Židů deportovaných za okupace hromadnými transporty z Prahy, kteří přežili holocaust. V databázi máme větší skupinu osob, které se narodily ve Vídni, ale také o něco menší skupinu osob narozených v Berlíně nebo v jiných německých městech. Proto jsme chtěli zjistit, co nám mohou nabídnout berlínské archivy a další paměťové instituce k objasnění života těchto osob před jejich odchodem z Německa do Československa, který nemusel mít vždy souvislost s nastolením nacistického režimu.

Před samotnou cestou jsme obeslali několik institucí s dotazem na relevantní prameny k našemu tématu, vedle berlínského Bundesarchivu a Landesarchivu také Archiv der Stiftung Neue Synagoge Berlin-Centrum Judaicum a Archiv der Stiftung Jüdisches Museum Berlin. Jejich odpovědi nám velmi pomohly v naplňování samotného studia.

V pondělí jsme začali návštěvou studovny Bundesarchivu v Lichterfelde, kde na nás čekalo několik předem objednaných personálních spisů k německým úředníkům protektorátní okupační správy, které jsme potřebovali doplnit do našeho výzkumu k okupační správě. Z webových stránek archivu je dostupný tzv. **Online-Gedenkbuch** (Pamětní kniha obětí pronásledování Židů za NS-režimu 1933-1945) obsahující údaje o obětech holocaustu pocházejících z Německa (180 000 osob), na PC ve studovně jsou pak badatelům (po přidělení zvláštního přístupu) k dispozici další dvě databáze. První nazvaná **Residentenliste**, budovaná průběžně od roku 2002 na základě různých zdrojů, obsahuje údaje o židovských obyvatelích Německé říše v letech 1933-1945 (600

000 osob) - „[Residentenliste](#)“ dokumentiert NS-Verfolgung von Jüdinnen und Juden - Bundesarchiv.

Druhá databáze označovaná jako **Ergänzungskarten** představuje doplňkové karty ze sčítání lidu na území Německé říše v květnu 1939, v nichž byly vyplňovány údaje o původu a vzdělání. Zejména v první databázi jsme dohledali většinu ze sledovaných osob pocházejících z Německa. Přínosné byly pro nás zejména údaje o koncentračních táborech, jimiž tyto osoby prošly. Zároveň jsme konzultovali problematiku s kolegou Jakobem Hübnerem, který pečuje o uvedené databáze, včetně jejich aktualizace. Došlo i na příslib vzájemného sdílení dat. K dispozici máme rovněž články kolegy Nicolae M. Zimmermanna věnované vzniku a obsahu databází.

Vzhledem k informacím, které jsme dostali z obou speciálních archivů (Stiftung Neue Synagoge Berlin-Centrum Judaicum a Stiftung Jüdisches Museum Berlin), bylo zřejmé, že studovny těchto institucí nenavštívíme. Archiv židovského muzea nám nabídl pouze dvě rodinné sbírky, které pro náš výzkum nebyly relevantní. Druhý archiv nebyl ochoten nás v době našeho pobytu v Berlíně přijmout. Převahou jeho materiálů jsou však písemnosti židovských náboženských obcí (400 obcí pod označením Gesamtarchiv der deutschen Juden), nikoli matriky či jiné osobní dokumenty. Jeho využití zůstává otevřené, ale nabízí se spíše jen pro dohledávání osob, které se po válce vrátily do Berlína. Taková rešerše by mohla být z jejich strany časově náročná, protože vyřizují mnoho dotazů.

Z hlediska významnosti berlínských pramenů je pro nás k tématu velmi důležitý Landesarchiv. Spravuje mj. písemnosti matričních úřadů v Berlíně (např. rodné listy), které jsou součástí tzv. **P-Bestände** (zejména fond **P Rep. 150**) <https://landesarchiv-berlin.de/standesaemter-von-berlin>, dále ale také poválečné odškodňovací spisy uložené ve fondu **B Rep. 025 (Wiedergutmachungsämter von Berlin)**.

<https://landesarchiv-berlin.de/akten-der-wiedergutmachungsamter-rueckerstattung>

První právní krok k odškodnění byl učiněn v západních sektorech Berlína rozkazem spojeneckého velitelství z 26. 7. 1949 o navrácení zjiitelných majetkových hodnot obětem nacistických represí. Právní předpisy byly poté průběžně přizpůsobovány společenskému vývoji, jednotná úprava pro Německou spolkovou republiku byla přijata 19. 7. 1957 federálním zákonem o restituci (Bundesrückerstattungsgesetz, BRüG). V západním Berlíně nesly za zpracování odškodňovacích řízení odpovědnost speciální odškodňovací úřady (Wiedergutmachungsämter). Požádat o odškodnění mohla i osoba žijící mimo BRD. Podařilo se nám nalézt odškodňovací spisy 10 osob narozeným v Berlíně (u většiny z nich více než jeden spis). Obsahují cenné informace pro náš výzkum, např. k věznění v různých koncentračních táborech či k místům pobytu po válce, změnám jmen nejen v důsledku provdání aj. Od kolegů z Landesarchivu jsme získali také cenné odkazy a kontakty na další instituce, které jistě v budoucnu využijeme.

V Berlíně jsme navštívili také pobočku Bundesarchivu v Tegel, která je nově organizačně přičleněna k oddělení Deutsches Reich (dříve odd. PA - Personenbezogene Auskünfte zum Ersten und Zweiten Weltkrieg), kde jsme studovali písemnosti k vybraným německým úředníkům protektorátní okupační správy, kteří bojovali na frontě, byli zraněni, padli, případně se dostali do zajetí. K vytipovaným osobám jsme tak měli možnost vypisovat údaje z karet ústřední osobní kartotéky obsahující záznamy o jejich osudech na frontě, tak i nemocniční knihy zachycující onemocnění nebo zranění, případně zkoumat spisy příslušných válečných zajatců.

Z á v ě r:

V rámci berlínského studijního pobytu jsme zmapovali, částečně také získali, relevantní prameny pro naši skupinu osob s rodištěm v Berlíně či v dalších německých městech, které byly deportovány hromadnými transporty z Prahy a přežily holocaust. Navázali jsme také potřebné kontakty pro následný výzkum. Předpokládáme, že bychom uskutečnili druhou studijní cestu do dvou let, kdy budeme znát konečný seznam hledaných osob. Obdobně plánujeme také druhý výzkum ve Vídni pro skupinu osob narozených v Rakousku. Zajímavé bude i vzájemné srovnání těchto dvou skupin, z nichž ta rakouská je výrazně početnější.